05/04/2024

Μητροπολίτης Φαναρίου Αγαθάγγελος: Μια προσπάθεια κοινού εορτασμού του Πάσχα στην Αρχαία Εκκλησία

/ Γνώμες

- **Μητροπολίτου Φαναρίου Ἀγαθαγγέλου,Γενικοῦ Διευθυντοῦ τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος**

Σέ ἐμπνευσμένη ὁμιλία του, τήν Κυριακή 31 Μαρτίου 2024, ὁ Παναγιώτατος Οἰκουμενικός Πατριάρχης κ.κ. Βαρθολομαῖος, κατά τήν θεία Λειτουργία στόν προσφάτως πανηγυρίσαντα ἱερό ναό ἁγίων Θεοδώρων τῆς Κοινότητας Βλάγκας Κωνσταντινουπόλεως, ἔθεσε τό ζήτημα τοῦ κοινοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα σέ Ἀνατολή καί Δύση δεόμενος «τοῦ Κυρίου τῆς Δόξης, νά μᾶς ἀξιώση ὁ κοινός ἑορτασμός τοῦ Πάσχα πού θά ἔχωμεν κατά τήν ἐπόμενη χρονιά, νά μή ἀποτελέση μίαν εὐτυχῆ ἁπλῶς σύμπτωσιν, ἕν τυχαῖον συγκυριακόν γεγονός, ἀλλά τήν ἀπαρχή τῆς καθιερώσεως κοινῆς ἡμερομηνίας διά τόν ἑορτασμόν τοῦ κατ᾽ ἔτος ὑπό τῆς

Ἀνατολικής καί Δυτικῆς Χριστιανοσύνης, ἐν ὄψει καί τῆς ἐπετείου συμπληρώσεως 1700 χρόνων, τό 2025, ἀπό τῆς συγκλήσεως τῆς ἐν Νικαίᾳ Α΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου...». Μία ἐπιτυχημένη προσπάθεια κοινοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα στήν Ἀνατολή καί στήν Δύση κατά τούς χρόνους τῆς ἀδιαίρετης Ἐκκλησίας ἦταν αὐτή πού ἐπιτεύχθηκε ἐπί Ἐπισκόπου Ρώμης Πίου Α΄ (Εὐσεβίου) (1).

Ὁ ἱερομάρτυς ἅγιος Εὐσέβιος διετέλεσε Ἐπίσκοπος Ρώμης ἀπό τό 140 μ.Χ. μέχρι τό 155 μ.Χ. κατά τήν διάρκεια τῶν αὐτοκρατόρων Ἀντωνίνου Πίου καί Μάρκου Αὐρηλίου καί ἦταν 9ος διάδοχος τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου στόν ἀποστολικό θρόνο τῆς Ρώμης (2). Ἡ πληροφορία αὐτή ἐπιβεβαιώνεται καί ἀπό τόν Ἅγιο Εἰρηναῖο, Ἐπίσκοπο Λουγδούνων (3). Γεννήθηκε στήν νότιο Ἰταλία κατά τό δεύτερο ἥμισυ τοῦ 1ου αἰῶνος μ.Χ. Ὁ πατέρας του ὀνομαζόταν Ρουφῖνος καί καταγόταν ἀπό τήν Ἀκυληῖα, μία ἀρχαία ρωμαϊκή πόλη στήν κεφαλή τῆς Ἀδριατικῆς θάλασσας (4). Σύμφωνα μέ τόν Μουρατοριανό Κώδικα (5) καί τήν Βίβλο τῶν Ἐπισκόπων Ρώμης (6) τοῦ 2ου αἰῶνος μ.Χ., ἀδελφός τοῦ ἱερομάρτυρος Εὐσεβίου ἦταν ὁ Ἑρμᾶς, γνωστός συγγραφέας τοῦ βιβλίου «Ὁ Ποιμήν» (7). Τί συνέβη, λοιπόν τότε ; Κέντρο τοῦ ὅλου λατρευτικοῦ βίου τῆς Ἐκκλησίας τῶν πρώτων αἰώνων ὑπῆρξε τό Πασχάλιο μυστήριο τοῦ Χριστοῦ καί ἡ προσωπική βίωσή του ἀπό τούς πιστούς κατά τήν ἐμπειρία τῆς θείας λατρείας στόν ἡμερήσιο, τόν ἑβδομαδιαῖο καί τόν ἐτήσιο κύκλο τοῦ ἐνιαυτοῦ τοῦ Κυρίου. Ἡ ἔριδα γιά τόν ἑορτασμό τοῦ Πάσχα κατά τόν 2ο αἰώνα μ. Χ. προέκυψε ἀπό τίς διαφορετικές παραδόσεις τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν ὄχι μόνο στό περιεχόμενο τῆς ἑορτῆς ἀλλά καί στόν τρόπο τῆς νηστείας τῶν πιστῶν πρό τῆς ἑορτῆς. Ὁ χρόνος ἑορτασμοῦ καί ἡ νηστεία τοῦ Πάσχα καθορίζονταν κατ ’ ἀρχάς ἐπί τῇ βάσει τοῦ ἰουδαϊκοῦ Πάσχα, τό ὁποῖο ἑορταζόταν τήν 14 η τοῦ μήνα Νισάν. Κατά τήν ἡμέρα αὐτή ἑόρταζαν τό Πάσχα καί οἱ ἐξ Ἰουδαίων Χριστιανοί, τήν παράδοση δέ αὐτή διαφύλαξαν οἱ Ἐκκλησίες τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἀφοῦ τήν εἶχαν συνδέσει μέ τήν ἰωάννεια παράδοση. Πράγματι, οἱ Χριστιανοί τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἑόρταζαν κατά τήν ἑορτή τοῦ Πάσχα κυρίως τόν σταυρικό θάνατο τοῦ Κυρίου, κατά τήν 14 η τοῦ μήνα Νισάν ἤ τήν 14 η τοῦ σεληνιακοῦ μήνα, ὁποιαδήποτε ἡμέρα τῆς ἑβδομάδας καί ἄν συνέπιπτε αὐτή, νήστευαν δέ, ὅπως οἱ Ἰουδαῖοι, μέχρι τήν ἑσπέρα τῆς 14 ης τοῦ μήνα Νισάν, ὁπόταν τελοῦσαν τό πασχάλιο δεῖπνο μαζί μέ τήν Θεία Εὐχαριστία.

Οἱ ἄλλες Ἐκκλησίες τόσο τῆς Ἀνατολῆς, ὅσο καί τῆς Δύσεως, ἑόρταζαν ὄχι μόνο τόν σταυρικό θάνατο, ἀλλά καί τήν Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ κατά τήν πρώτη Κυριακή μετά τήν 14 η τοῦ μήνα Νισάν, ἐνήστευαν δέ συνήθως τήν Παρασκευή καί τό Σάββατο : «Τῆς Ἀσίας ἁπάσης αἱ παροικίαι ὡς ἐκ παραδόσεως ἀρχαιοτέρας σελήνης τήν τεσσαρεσκαιδεκάτην ᾠοντο δεῖν ἐπί τοῦ σωτηρίου Πάσχα ἑορτῆς παραφυλάττειν, ἐν ᾗ θύειν τό πρόβατον Ἰουδαίοις προηγόρευτο, ὡς δέον ἐκ παντός κατά ταύτην, ὁποίᾳ δἄν ἡμέρᾳ τῆς ἑβδομάδος περιτυγχάνοι, τάς τῶν ἀσιτιῶν

ἐπιλύσεις ποιεῖσθαι, οὐκ ἔθους ὄντος τοῦτον ἐπιτελεῖν τόν τρόπον ταῖς ἀνά τήν λοιπήν ἅπασαν οἰκουμένην ἐκκλησίαις, ἐξ ἀποστολικῆς παραδόσεως τό καί εἰς δεῦρο κρατῆσαν ἔθος φυλαττούσαις, ὡς μηδ ’ ἑτέρᾳ προσήκειν παρά τήν τῆς ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἡμέρᾳ τάς νηστείας ἐπιλύεσθαι» (8).

Οἱ προσπάθειες γιά νά ἐπιτευχθεῖ ὁμοιομορφία σέ ὅλες τίς τοπικές Ἐκκλησίες εἶχαν ἀρχίσει ἤδη ἀπό τά μέσα τοῦ 2 ου αἰῶνος μ. Χ., παρά δέ τίς διαφωνίες ποτέ δέν εἶχε κανείς ἀποβληθεῖ ἀπό τήν Ἐκκλησία. Ὁ Ἅγιος Εἰρηναῖος σέ ἐπιστολή του ἐπικαλεῖται τήν εἰρηνική συζήτηση τοῦ ζητήματος ἀπό τούς Ἐπισκόπους Σμύρνης Πολύκαρπο καί Ρώμης Ἀνίκητο, περί τό 155/156 μ. Χ., οἱ ὁποῖοι παρά τήν ἐμμονή τους στήν διαφωνία «ἐκοινώνησαν ἑαυτοῖς, καί ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ παρεχώρησεν ὁ Ἀνίκητος τήν εὐχαριστίαν τῷ Πολυκάρπῳ κατ ’ ἐντροπήν δηλονότι, καί μετ ’ εἰρήνης ἀπ ’ ἀλλήλων ἀπηλλάγησαν, πάσης Ἐκκλησίας εἰρήνην ἐχόντων...» (9). Ἔτσι ὁ ἅγιος Εὐσέβιος, μέσα στό πλαίσιο τῆς εἰρηνικῆς συζητήσεως τοῦ ζητήματος, ὅρισε μέ διάταγμα νά ἑορτάζεται τό Πάσχα μόνο ἡμέρα Κυριακή καί διατηροῦσε τήν ἐκκλησιαστική κοινωνία μέ τούς Μικρασιάτες τῆς Ρώμης (10).

Αὐτά γιά τήν ἱστορία καί τήν ταπεινή ἱκεσία ὁ χριστιανικός κόσμος, σέ μιά ἐποχή πού ὁ Σταυρός τοῦ Χριστοῦ λησμονήθηκε, νά δώσει τήν κοινή μαρτυρία τῆς Ἀναστάσεως.

Ὑποσημειώσεις

(1) Μαρτύρησε διά ξίφους ἐπί Ἀντωνίνου Πίου καί ὑπατείας Κλάρου καί Σεβήρου καί ἔλαβε τόν ἀμαράντινο στέφανο τῆς δόξας καί τοῦ μαρτυρίου «ὥσπερ ὁλοκαύτωμα δεκτόν τῷ Θεῷ ἡτοιμασμένον» στίς 11 Ἰουλίου. Ἐνταφιάσθηκε δίπλα στό ἱερό λείψανο τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου, βλ. Liber Pontificalis: «Qui etiam sepultus est iuxta corpus beati Petri, in Vaticanum...». Ὁ ἐνταφιασμός τοῦ ἁγίου Εὐσεβίου δίπλα στόν τάφο τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου ἀναφέρεται σέ σχετικό πίνακα στό Βατικανό στόν ὁποῖο ἀναφέρονται ὅλοι οἱ Ἐπίσκοποι Ρώμης πού ἔχουν ταφεῖ ἐκεῖ. «Ὁ Πέτρος ἐτάφη ἐπί τοῦ λόφου τοῦ Βατικανοῦ, ἔνθα ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἵδρυσε βασιλικήν, ἐπ’ αὐτῆς δέ βραδύτερον ᾠκοδομήθη ὁ καί νῦν σῳζόμενος περικαλλέστατος ναός», Χρήστου Σπ. Βούλγαρη, Εἰσαγωγή εἰς τήν Καινήν Διαθήκην, τόμος β΄, ἐν Ἀθήναις 2003, σελ. 328. Β. Ν. Γιαννόπουλου, «Πέτρος», Χριστιανική καί Ἠθική Ἐγκυκλοπαιδεία, τόμος 10ος, Ἀθῆναι 1967, σελ. 351: «Ὁ ναός τοῦ Ἁγίου Πέτρου ἐκτίσθη κατά τόν ΙΣΤ΄ αἰῶνα, ἐπί τῆς θέσεως παλαιᾶς βασιλικῆς, τήν ὁποίαν εἶχεν ἀνεγείρει ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, κατεδα-φίσας τό μικρόν παρεκκλήσιον, ὅπερ εἶχεν ἱδρύσει ὁ Πάπας Ἀνάκλητος εἰς τόν τόπον τοῦ Μαρτυρίου τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου. Ὁ ναός τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἦτο μεγαλοπρεπέστατος καί ἐχρησίμευσεν ἐπί ἔνδεκα αἰῶνας ὡς ὁ κατ’ ἐξοχήν ναόςτῆς Ρώμης, ὅπου ἐτάφησαν πάντες σχεδόν οἱ Πάπαι». Θ. Παπακωνσταντίνου,

«Ρώμη», Μεγάλη Ἑλληνική Ἐγκυκλοπαιδεία, τόμος 11ος, ἐκδ. Πυρσός, Ἀθῆναι 1933, σελ. 318. Ρωμαϊκό Μαρτυρολόγιο, Bibliotheca «Ephemerides Liturgicae», C.L.V., Edizioni Liturgiche, Roma 1998, σελ. 167. Ἕνα χρόνο πρίν τό μαρτυρικό τέλος τοῦ ἁγίου Εὐσεβίου, ὁ ἱερομάρτυς Πολύκαρπος, Ἐπίσκοπος Σμύρνης, ἐπισκέφθηκε τήν Ρώμη ὅπου Ἐπίσκοπος ἦταν ὁ Ἅγιος Ἀνίκητος, διάδοχος τοῦ Ἁγίου Πίου. Συνεπῶς προκύπτει ὅτι τό ἔτος τοῦ μαρτυρικοῦ θανάτου τοῦ Ἁγίου Εὐσεβίου ἦταν περί τό 155 μ.Χ., βλ. Εὐσεβίου, Ἐκκλησιαστική Ἱστορία, IV, 11, 1, IV, 6, 4, V 24, 14, P.G. 20, 328 BC, 445 B, 505 A. J. Patinot, «Πῖος», Θρησκευτική καί Ἠθική Ἐγκυκλοπαιδεία, τόμος 10ος, Ἀθῆναι 1967, σελ. 395.

(2) Franz Xaver Seppelt-Georg Schwaiger, Geschichte der Päpste, Berlin 1965, σελ. 15.

(3) J. Patinot, «Πῖος», Θρησκευτική καί Ἠθική Ἐγκυκλοπαιδεία, τόμος 10ος, σελ. 395, Ἀθῆναι 1967. Francesco Scorza Barcellona, Pio I, E nciclopedia dei Papi, Roma 2000, σελ. 220-222. Περί τοῦ βίου τοῦ ἁγίου βλ. Bartolomeo Platina, Lives of the Popes, volume I-Antiquity, edited and translated by Anthony F. D’ Elia, Harvard University Press, London, England 2008, σελ. 79-83.

(4) Σύμφωνα μέ τήν παράδοση ἡ πόλη πῆρε τό ὄνομά της λόγῳ τῶν ἄφθονων νερῶν πού ὑπῆρχαν στήν περιοχή.

(5) Ὁ ἀρχαιότερος γνωστός Κανόνας τῆς Καινῆς Διαθήκης πού συντάχθηκε πιθανώτατα περί τό 200 μ.Χ. Ὁ L. A. Muratori († 1750), πού βρῆκε σέ χειρόγραφο τοῦ 8ου αἰῶνος μ.Χ. στήν Ἀμβροσιανή Βιβλιοθήκη τοῦ Μεδιολάνου ἀκρωτηριασμένο κατάλογο τῶν βιβλίων τῆς Καινῆς Διαθήκης, γράφει σχετικά: «Pastorem…Hermas conscripsit, sedente in cathedra urbis Romae Ecclesiae Pio episcopo, frater ejus». Πάντως ἡ πιθανωτέρα συγγραφή τοῦ Ποιμένος κατά τά μέσα τοῦ 2ου αἰῶνος μ.Χ., ὡς φαίνεται καί ἀπό τό περιεχόμενο τοῦ βιβλίου, ὡς καί οἱ σχετικές ἀναφορές τῶν ἱστορικῶν, εἶναι οἱ ἰσχυρές ἀποδείξεις περί περί τῶν αὐταδέλφων Εὐσεβίου καί Ἑρμᾶ.

(6) Le Liber pon ti ficalis, a cura di L, Duchesne, Paris 1886 : βιβλίο στή λατινική γλώσσα πού ἀφηγεῖται τήν ἱστορία τῶν Ἐπισκόπων Ρώμης ξεκινώντας ἀπό τόν Ἀπόστολο Πέτρο καί συνεχίζοντας ὥς τόν 14ο αἰώνα μ.Χ., ὑπό μορφή συναξαρίων. Περί τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος Εὐσεβίου ἀναφέρονται τά ἀκόλουθα: «1. Pius, natione Italus, ex patre Rufino, frater Pastoris, de ciuitate Aquilegia, sedit ann. XVIIII m. IIII d. III. Fuit autem temporibus Antonini Pii, a consolatu Clari et Seueri (146). 2. Sub huius episcopatum Hermis librum scripsit in quo mandatum continet quod ei praecepit angelus Domini, cum uenit ad eum in habitu pastoris ; et praecepit ei ut Paschae die dominico celebraretur. 3. Hic constituit hereticum

uenientem ex Iudaeorum herese suscipi et baptizari ; et constitutum de ecclesia fecit. † 5 Hic fecit ordinationes V per mens. Decemb., presbiteros XVIIII, diaconos XXI ; episcopos per diuersa loca numero XII. Qui etiam sepultus est iuxta corpus beati Petri, in Vaticanum, V id. Iul. Et cessauit episcopatus dies XIIII. † 4 Hic ex rogatu beate Praxedis dedicauit ecclesiam thermas Nouati, in uico Patricii, in honore sororis sue sanctae Potentianae, ubi et multa dona obtulit; ubi sepius sacrificium Domino offerens ministrabat. Inmo et fontem baptismi construi fecit, manus suas benedixit et consecrauit; et multos uenientes ad fidem baptizauit in nomine Trinitatis».

(7) Ὁ Ποιμήν τοῦ Ἑρμᾶ εἶναι τό ἐκτενέστερο ἀπό τά συγγράμματα τῶν καλουμένων Ἀποστολικῶν Πατέρων τό ὁποῖο συνδυάζει προφητεία καί ἀποκάλυψη, διαφέρον ὅμως τῶν συνήθων προφητικῶν κειμένων κατά τό ὅτι εμφανίζει οὐράνια πρόσωπα ἀποκαλύπτοντα μυστικά περί μέλλοντος. Τόπος συγγραφῆς του ἦταν ἡ Ρώμη. Βλ. σχετικά «Ὁ Ποιμήν τοῦ Ἑρμᾶ», εἰσαγωγικά, Βιβλιοθήκη Ἑλλήνων Πατέρων καί Ἐκκλησιαστικῶν Συγγραφέων (ΒΕΠΕΣ), τόμος 3 ος, ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἀθῆναι 1955, σελ. 31-37. «Ἐσχάτως κατά τόν χρόνον ἡμῶν συνεγράφη ὑπό τοῦ ἐν Ἑρμᾶ ἐν Ρώμῃ, ὅτε εἰς τήν ἕδραν τῆς ἐκκλησίας τῆς Ρώμης ἦτο ἐπίσκοπος ὁ Πῖος, ὁ ἀδελφός αὐτοῦ»: Χρήστου Σπ. Βούλγαρη, Εἰσαγωγή εἰς τήν Καινήν Διαθήκην, τόμος β΄, ἐν Ἀθήναις 2003, σελ. 1216.

(8) Εὐσεβίου, Ἐκκλησιαστική Ἱστορία, V, 23. Βλασίου Φειδᾶ, Ἐκκλησιαστική Ἱστορία Α΄, Ἀθῆναι 2002 3, σελ. 274-275.

(9) Εὐσεβίου, Ἐκκλησιαστική Ἱστορία, V, 24, 14, 17. Βλ. Βλασίου Φειδᾶ, Ἐκκλησιαστική Ἱστορία Α΄, Ἀθῆναι 2002 3, σελ. 281.

(10) Ἁγίου Εἰρηναίου: «...Καί μετ’ εἰρήνης ἀπ’ ἀλλήλων ἀπηλλάγησαν, πάσης τῆς Ἐκκλησίας εἰρήνην ἐχόντων, καί τῶν τηρούντων (=Μικρασιατῶν) καί τῶν μή τηρούντων (=Ρωμαίων)». βλ. Βλασίου Φειδᾶ, Ἐκκλησιαστική Ἱστορία Α΄, Ἀθῆναι 2002 3, σελ. 281-282. Francesco Scorza Barcellona, Pio I, Enciclopedia dei Papi, Roma 2000, σελ. 221. Τό ζήτημα αὐτό γιά τόν ἑορτασμό τοῦ Πάσχα ρυθμίσθηκε τελικά σέ οἰκουμενικό πλαίσιο μέ Ἀπόφαση τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, τό 325 μ.Χ.